

บทที่ ๕

สังเคราะห์แนวคิดสงครามที่เป็นธรรมในทฤษฎีจริยศาสตร์ศาสนา

ในบทที่ ๓ และ ๔ เป็นการนำเสนอข้อมูลทางจริยศาสตร์ของสองศาสนาหลัก ซึ่งเป็นตัวแทนของศาสนาเทวนิยมและอเทวนิยม นั่นก็คือ ศาสนาคริสต์ นิกายคาทอลิก และศาสนาพุทธ นิกายเถรวาท ซึ่งทั้งสองนิกายถือเป็นนิกายดั้งเดิมของทั้งสองศาสนา

เหตุผลหลักๆ ที่ผู้วิจัยเลือกมาเฉพาะสองศาสนา เนื่องจากทั้งสองศาสนามีหลายประเด็น หลายแนวคิดที่อยู่กันคนละขั้ว ซึ่งเป็นข้อดีที่จะหาจุดร่วมตรงกลาง เช่น ด้านความเป็นปัจเจกและมวลชน โดยจริยศาสตร์ของศาสนาพุทธเถรวาทเป็นจริยศาสตร์แบบปัจเจก ใครทำอย่างไรได้อย่างนั้น และไม่สามารถทำแทนกันได้ ต่างจากศาสนาคริสต์คาทอลิกที่เน้นมวลชน สอนให้กระทำความดีสิ่งหนึ่งโดยเน้นสังคมรอบข้าง, ด้านความเกี่ยวข้องกับรัฐ โดยพุทธศาสนาเถรวาทจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอำนาจรัฐ หรือในทางศาสนาเรียกว่า ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องทางโลก ในทางกลับกันศาสนาคริสต์คาทอลิกกับอำนาจรัฐถูกหลอมรวมกันอย่างแยกไม่ออก ผู้นำศาสนาสามารถใช้อำนาจรัฐในการตัดสินหรือขับเคื่อนกิจกรรมต่างๆ ได้ เป็นต้น

จากเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์จริยศาสตร์ศาสนาและแนวคิดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินถูกผิดของทั้งสองศาสนา เพื่อนำมากลั่นกรองหาจริยศาสตร์ตรงกลาง อันจะนำไปสู่การสร้างแนวคิดการทำสงครามที่เป็นธรรมที่ทุกศาสนาให้การยอมรับ

หลังจากที่ได้ผลการวิเคราะห์การทำสงครามที่เป็นธรรมในทฤษฎีพุทธจริยศาสตร์เถรวาทและจริยศาสตร์คริสต์เถียนแล้ว ในขั้นตอนต่อไปจะทำการแยกแนวคิดออกเป็นจริยศาสตร์แบบศรัทธา และจริยศาสตร์แบบวิพากษ์ เพื่อเป็นการจัดหมวดหมู่หลักจริยศาสตร์ของแต่ละศาสนาว่าหลักการใดเป็นหลักสากล สามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกศาสนา หรือหลักการใดที่ยอมรับเฉพาะศาสนาของตนเอง

๕.๑ แนวคิดจริยศาสตร์สองระบบ

แนวคิดจริยศาสตร์สองระบบ แบ่งออกได้เป็น (๑) จริยศาสตร์แบบศรัทธา นั่นก็คือแนวคิดทางจริยศาสตร์ของแต่ละศาสนาที่อาจใช้ไม่ได้กับศาสนาอื่น เช่น แนวคิดเรื่องกฎแห่งกรรม และการเกิดใหม่ของพุทธศาสนาเถรวาท แนวคิดเรื่องพระเจ้าของศาสนาคริสต์คาทอลิก แนวคิด

เรื่องวรรณะในศาสนาฮินดู (๒) จริยศาสตร์แบบวิพากษ์ อันเป็นหลักจริยศาสตร์สากลตรงกลางที่ทุกศาสนาเห็นพ้องต้องกัน เช่น การสอนให้ศาสนิกชนเป็นผู้รักสันติ, การฆ่าเป็นความผิดบาป, การผิดลูกผิดเมียผู้อื่นถือว่าบาป, ต้องไม่โลภ, ไม่พุดบด เป็นต้น

แต่ก่อนที่จะจัดหมวดหมู่และแบ่งประเภทแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยขอนำเสนอการถกเถียงระหว่างนักกฎหมายสองท่านที่มีความเห็นแย้งกันเกี่ยวกับการนำหลักคำสอนทางศาสนามาผนวกเข้ากับกฎหมาย ซึ่งการถกเถียงนี้เองทำให้เกิดแนวคิดจริยศาสตร์สองระบบ

ศาสนาทุกศาสนามีเนื้อหาคำสอนเกี่ยวข้องกับหลักการดำเนินชีวิต ศาสนาทุกศาสนาสอนให้มนุษย์ทุกคนเป็นคนดี ละเว้นการทำชั่ว รู้จักยับยั้งชั่งใจ เสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักรักและเมตตาผู้อื่น เป็นต้น จะเห็นว่าคำสอนทางศาสนามีส่วนสำคัญมากในการทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุข ในแง่นี้คำสอนทางศาสนาจึงมีส่วนละม้ายคล้ายคลึงกับกฎหมาย

ถ้าดูจากประวัติศาสตร์พัฒนาการของกฎหมาย จะพบว่าจริยศาสตร์ทางศาสนาคือแหล่งที่มาสำคัญของเนื้อหากฎหมายในสมัยโบราณ อย่างเช่น กฎหมายโบราณของประเทศอินเดีย ที่ชื่อธรรมศาสตร์ถูกเขียนขึ้นโดยมีพื้นฐานมาจากความคิดของศาสนาฮินดู แม้แต่กฎหมายตราสามดวงของประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาฮินดูและพุทธศาสนา ดังนั้น ความเกี่ยวข้องระหว่างคำสอนทางศาสนากับกฎหมายจึงเป็นเรื่องที่เราปฏิเสธไม่ได้

ได้มีกลุ่มนักคิดกลุ่มหนึ่งมองว่า คำสอนทางศาสนาน่าจะมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาและโครงสร้างของกฎหมาย ในขณะที่นักคิดอีกกลุ่มหนึ่งกลับมองว่ากฎหมายเป็นกิจกรรมที่ควรกระทำโดยไม่จำเป็นต้องอ้างอิงความเชื่อทางศาสนา การถกเถียงกันของนักคิดทั้งสองกลุ่มในเรื่องนี้ยังคงดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน โดยไม่สามารถตัดสินได้อย่างเด็ดขาดว่าความคิดของใครถูกใครผิด อย่างไรก็ตาม การถกเถียงที่สำคัญได้เกิดขึ้นระหว่างสองนักคิดชาวอังกฤษคนสำคัญคนหนึ่งชื่อ เดฟลิน (Sir Patrick Devlin) มาจากกลุ่มนักกฎหมายที่มองว่า คำสอนทางศาสนาน่าจะมีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาและโครงสร้างของกฎหมาย กับนักคิดอีกคนหนึ่งชื่อ ฮาร์ท (H.L.A. Hart) จากกลุ่มนักกฎหมายที่มองว่ากฎหมายเป็นกิจกรรมที่ควรกระทำโดยไม่จำเป็นต้องอ้างอิงความเชื่อทางศาสนา

ประเด็นของการถกเถียงกันนี้เกิดมาจากการที่เดฟลินไม่เห็นด้วยกับแนวโน้มของอังกฤษสมัยหนึ่งที่มีแนวโน้มจะอนุญาตให้สตรีประกอบอาชีพเป็นโสเภณีได้อย่างถูกกฎหมาย เนื่องจากรัฐสภาอังกฤษในสมัยนั้นได้รับอิทธิพลมาจากความคิดของมิลล์ที่เชื่อว่า พฤติกรรมใดๆ ก็ตามถ้าหากเป็นเรื่องส่วนตัว และไม่ทำความเสียหายให้กับผู้ใด แม้ว่าจะเป็นพฤติกรรมที่ศีลธรรม

ของสังคมนั้นๆ ถือว่าผิด กฎหมายก็ไม่ควรเอาผิด ด้วยอาชีพโสเภณีเป็นอาชีพที่ผิดศีลธรรม แต่ก็ไม่ได้ทำให้ใครเดือดร้อน ดังนั้น รัฐจึงไม่ควรห้ามการกระทำความผิดดังกล่าว

เดฟลิน ซึ่งเป็นผู้พิพากษาในประเทศอังกฤษขณะนั้นมีความรู้สึกคัดค้านต่อความคิดเรื่องโสเภณิดังกล่าวรุนแรง โดยให้ความเห็นว่า การกระทำบางอย่าง เช่น การประกอบอาชีพเป็นโสเภณีโดยสมัครใจ การมีความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างคนในครอบครัวเดียวกัน การมีความสัมพันธ์ระหว่างคนเพศเดียวกันอย่างสมัครใจ การกระทำเหล่านี้ แม้จะไม่ชัดเจนว่าก่อความเสียหายให้กับคนอื่น ๆ แต่เนื่องจากพฤติกรรมเหล่านี้คนสามัญทั่วไปย่อมรู้สึกด้วยมโนธรรมได้ว่าเป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรมทางศาสนา (หมายถึง ศาสนาคริสต์) การปล่อยให้พฤติกรรมเช่นนี้ก็เท่ากับ การที่กฎหมายเปิดช่องทางให้กับความเสื่อมโทรมทางสังคม เนื่องจากเดฟลินเชื่อว่า การที่สังคมจะดำรงคงอยู่ได้นั้น จะต้องมีการสร้างบางอย่างค้ำจุนสังคมทั้งหมดอยู่ ถ้าเปรียบเทียบกับร่างกายมนุษย์ โครงสร้างนั้นก็คือกระดูกในร่างกาย ซึ่งถ้าไม่มีร่างกายก็ไม่สามารถทรงตัวอยู่ได้ ส่วนโครงสร้างของสังคมก็คือสถาบันต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น สถาบันครอบครัว รัฐบาล ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม การศึกษา และศีลธรรมทางศาสนา เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนั้น เดฟลินจึงเชื่อว่า หากคนส่วนใหญ่ในสังคมมีพฤติกรรมที่ผิดศีลธรรม เช่น การเป็นโสเภณี การรักร่วมเพศ ฯลฯ อนาคตของสังคมก็มีแต่จะก้าวไปสู่ความพินาศล่มจม

ดังนั้น เพื่อที่จะพิทักษ์รักษาสังคมมนุษย์ให้ดำรงอยู่ได้ต่อไป เดฟลินเสนอให้ใช้ศีลธรรมทางศาสนาเป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหาของกฎหมาย โดยเดฟลินคิดว่าเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะใช้กฎหมายอาญาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมศีลธรรมของประชาชนให้ดำรงอยู่เหมือนเดิม เดฟลินได้แสดงความคิดเห็นว่า “การปราบปรามสิ่งที่ชั่วร้ายเหล่านี้ เป็นหน้าที่ของกฎหมายมากพอๆ กับการปราบปรามการกระทำก่อการร้ายต่างๆ เพื่อลบล้างเปลี่ยนแปลงสังคมที่เดียว”^๑

ฮาร์ทผู้เป็นศาสตราจารย์สอนวิชากฎหมายที่มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ดในขณะนั้น ได้เขียนบทความออกมาได้ตอบความคิดของเดฟลิน โดยที่ฮาร์ทเองก็ยอมรับว่าหลักการละเมิดของมิลล์อาจจะยังไม่มีควมรัดกุมเพียงพอในการใช้เป็นหลักการเพื่อกฎหมายในทุกๆ ด้าน ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีโสเภณี เป็นต้น แต่ถ้าเรานำเอาหลักศีลธรรมทางศาสนาทั้งหมดมาเป็นหลักเกณฑ์ในการออกกฎหมาย ก็อาจทำให้กฎหมายนั้นๆ ไปละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ ฮาร์ทได้ถามเดฟลินกลับไปว่า การที่บอกว่าศีลธรรมทางศาสนาเป็นโครงสร้างสำคัญที่ช่วยค้ำยันสังคมทั้งหมดไว้ ซึ่งดูแล้วก็น่าจะเป็นเช่นนั้นจริงๆ แต่ถ้าเราคิดให้ละเอียดลึกซึ้งขึ้น

^๑ Patrick Devlin, *The Enforcement of Morals*, (London, Oxford University Press: 1965), pp. 3-10.

ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ ศีลธรรมทางศาสนาทุกประเภทเขียวหรือที่ทำหน้าที่ค้ำยันสังคมไว้ ? เพราะศาสนาที่ประชาชนนับถือก็มีอยู่หลายศาสนา (ความคิดของเดฟลินเน้นไปที่ศาสนาคริสต์เป็นหลักเพียงศาสนาเดียว) แต่ละศาสนาก็มีข้อห้ามทางศีลธรรมอยู่หลายประเภท แต่ละประเภทก็มีระดับความเข้มข้นทางศีลธรรมที่แตกต่างกัน เมื่อเป็นเช่นนั้นการที่เดฟลินต้องการให้ใช้ศีลธรรมทั้งหมดเป็นเกณฑ์ในการบัญญัติกฎหมายจะเป็นเรื่องที่ถูกต้องเพียงใด อาจเปรียบเทียบคำถามของฮาร์ทกับศีลห้าข้อของพุทธศาสนา ถ้าประชาชนส่วนมากละเมิดศีลธรรมข้อแรกอันได้แก่การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต สังคมโดยรวมก็น่าจะไม่สามารถดำรงอยู่ได้ เพราะคนทุกคนจะฆ่ากันเองจนไม่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขได้ แต่ถ้าประชาชนส่วนใหญ่ละเมิดเฉพาะศีลข้อห้า คือการดื่มเหล้าแล้วจะทำให้สังคมโดยรวมแตกสลายอย่างนั้นหรือ ? ด้วยสามัญสำนึกก็น่าจะคาดเดาได้ว่าการที่ประชาชนส่วนใหญ่ละเมิดศีลข้อนี้ไม่น่าถึงกับทำให้สังคมต้องแตกสลาย เพราะประเทศส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ห้ามการขายเหล้าโดยเด็ดขาด การดื่มเหล้าของประชาชนในประเทศต่างๆ เหล่านี้ถึงแม้จะสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นในสังคม แต่ก็ไม่ได้มีความรุนแรงจนทำให้สังคมต้องแตกสลายไป เมื่อเป็นเช่นนั้นการดื่มเหล้าถึงแม้จะละเมิดศีลธรรมทางศาสนา แต่ก็ไม่ได้ถึงกับทำให้สังคมแตกสลาย รัฐจึงไม่ควรนำศีลข้อห้านี้มาตั้งเป็นกฎหมายห้ามการดื่มเหล้าทั้งหมด ยกเว้นแต่กรณีการดื่มเหล้าที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรง เช่น การดื่มเหล้าขณะที่ขับขีรถยนต์ หรือการห้ามให้เด็กที่ไม่บรรลุนิติภาวะดื่มเหล้า ซึ่งกฎหมายต้องเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นต้น ดังนั้น ถ้าความคิดของเดฟลินถูกต้อง ก็น่าจะมีศีลธรรมทางศาสนาบางข้อเท่านั้นที่เป็นโครงสร้างสำคัญที่ค้ำยันสังคมมนุษย์อยู่

นอกจากนี้ฮาร์ทยังเสนอต่อว่า ถ้าเกิดมั่นใจว่าศีลธรรมทางศาสนาข้อนั้นๆ เป็นโครงสร้างสำคัญที่ค้ำยันสังคมมนุษย์อยู่ ปัญหาที่ควรถามต่อไปคือ จำเป็นต้องใช้ศีลธรรมข้อนั้นเป็นหลักเกณฑ์ในการออกกฎหมายโดยไม่ต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบอื่นๆ อย่างนั้นหรือ ? ศีลธรรมทางศาสนานั้นๆ ถ้าหากมีส่วนช่วยค้ำยันสังคมของมนุษย์จริง แต่ถ้าเป็นหลักการที่ไม่ถูกต้องหรือไม่ยุติธรรมต่อคนทั่วไป ศีลธรรมนั้นสมควรถูกใช้เป็นเกณฑ์ในการตั้งกฎหมาย ซึ่งใช้บังคับคนทั้งประเทศอย่างนั้นหรือ? เราอาจเข้าใจความหมายของฮาร์ทโดยการดูจากหลักศีลธรรมทางศาสนาในดูเรื่องระบบบรรณะของประเทศอินเดีย เป็นตัวอย่าง จะเห็นว่าระบบบรรณะเป็นศีลธรรมทางศาสนาในดูที่สำคัญชนิดหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่ค้ำชูโครงสร้างทางสังคมของประเทศอินเดีย ซึ่งมีความแตกต่างทางชนชั้นอยู่มาก ทำให้คนชนชั้นต่างๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างไม่มีความขัดแย้งที่รุนแรง ความเชื่อในระบบบรรณะทำให้คนที่อยู่ในวรรณะล่างๆ ยอมรับในสภาพที่ด้อยต่ำของตนเอง รวมทั้งยอมรับสภาพที่เหนือกว่าของกลุ่มคนในวรรณะที่สูงกว่า แต่ไม่ว่าระบบบรรณะ

จะมีประโยชน์ต่อสังคมอินเดียเพียงใด คนไทยชาวพุทธอย่างเราก็คงรู้สึกได้ว่าระบบวรรณะเป็นความคิดที่ไม่ยุติธรรมต่อคนต่างๆ ในสังคม เพราะเป็นการแบ่งแยกมนุษย์ออกเป็นกลุ่มๆ พร้อมทั้งกำหนดอภิสิทธิ์ต่างๆ ทางสังคมให้กับคนที่อยู่ในกลุ่มวรรณะที่สูงกว่า ทำให้เกิดการเอาเปรียบคนที่อยู่ในวรรณะต่ำกว่าอย่างไม่เป็นธรรม วรรณะที่ใช้บ้างก็อ้างอิงมาจากชาติกำเนิดเป็นหลัก โดยไม่ได้ดูจากความสามารถของคนๆ นั้นเป็นหลัก เมื่อมองด้วยมุมมองของชาวพุทธ ระบบวรรณะจึงไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องหรือยุติธรรมต่อมนุษย์อย่างแท้จริง แต่เป็นเหมือนการเลือกปฏิบัติมากกว่า พระพุทธเจ้าก็ต่อต้านความคิดเรื่องวรรณะมาตั้งแต่ต้นถึงแม้พระองค์จะมีชาติกำเนิดอยู่ในวรรณะกษัตริย์ก็ตาม จากตัวอย่างเรื่องระบบวรรณะทำให้ความคิดเรื่องการนำศีลธรรมทางศาสนา ซึ่งถึงแม้จะเป็นโครงสร้างที่ค้ำยันสังคมมนุษย์อยู่ มาใช้เป็นเกณฑ์ในการออกกฎหมายก็ไม่น่าที่จะเป็นเรื่องที่ถูกต้องเสมอไป

ฮาร์ทังได้วิจารณ์ข้อเสนอของเดฟลินต่อไปว่า นักคิดสายศาสนามักจะไม่แยกความแตกต่างระหว่างศีลธรรมหรือจริยศาสตร์สองประเภท อย่างแรกฮาร์ทเรียกว่า **จริยศาสตร์แบบศรัทธา (Positive Morality)** อย่างที่สองเรียกว่า **จริยศาสตร์แบบวิพากษ์ (Critical Morality)**

จริยศาสตร์แบบศรัทธานั้นเป็นสิ่งที่ศาสนิกชนที่นับถือศาสนานั้นๆ ยอมรับ โดยเป็นการยอมรับภายใต้มิติของศาสนา หมายความว่าบางครั้งการยอมรับนั้นไม่ต้องการเหตุผลมาอธิบาย หรือถ้ามีการอธิบายก็จะเป็นการอธิบายด้วยภาษาทางศาสนานั้นๆ ซึ่งคนที่นับถือศาสนาอื่นยากที่จะรู้สึกยอมรับได้ ยกตัวอย่าง ระบบวรรณะของศาสนาฮินดู ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความเชื่อเรื่องเทพเจ้าของชาวฮินดูเอง ซึ่งคนที่นับถือศาสนาอื่นไม่น่าจะยอมรับได้ หรือการอธิบายข้อห้ามทางศาสนาคริสต์โดยใช้เหตุผลอ้างอิงกับพระเจ้า ยกตัวอย่างเช่น ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกมีข้อห้ามไม่ให้คู่สามีภรรยาใดๆ ทำการหย่าร้างหรือแต่งงานใหม่ได้ เพราะถือว่าเป็นการขัดพระประสงค์ของพระเจ้าที่เป็นเจ้าที่บัญญัติให้ชายหญิงทุกคนมีคู่ของตนได้เพียงคู่เดียว คนที่นับถือศาสนาพุทธก็คงจะไม่สามารถยอมรับข้อห้ามข้อนี้ได้ เพราะศาสนาพุทธไม่ได้สอนให้เชื่อในเรื่องพระเจ้า แต่ถ้าพุทธศาสนิกชนอธิบายข้อห้ามทางศาสนาพุทธให้ชาวคริสต์ฟัง โดยใช้เหตุผลเกี่ยวข้องกับเรื่องกฎแห่งกรรมหรือการเวียนว่ายตายเกิดมาอธิบาย ก็เป็นการยากที่ชาวคริสต์จะยอมรับคำอธิบายได้เช่นกัน เพราะศาสนาคริสต์ไม่ได้สอนให้เชื่อเรื่องดังกล่าว เป็นต้น

จริยศาสตร์ทางศาสนาที่แตกต่างกันของศาสนาต่างๆ นี้เองที่ฮาร์ทเรียกว่า ศีลธรรมแบบศรัทธา เนื่องจากในสังคมหนึ่งๆ ล้วนมีผู้นับถือหรือศรัทธาศาสนาต่างกัน การที่เอาหลักจริยศาสตร์แบบศรัทธามาเป็นเกณฑ์ในการออกกฎหมาย เพื่อใช้บังคับคนทั้งประเทศย่อมเป็นสิ่งที่ไม่

ไม่ยุติธรรม เพราะเป็นการยึดเยียดความเชื่อของศาสนาหนึ่งให้กับคนของศาสนาอื่นที่ไม่ได้เชื่อแบบนั้น^๒

ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรมทา ได้เขียนตอนหนึ่งในบทความเรื่อง “จริยธรรมสองระบบ” ในหนังสือ พุทธปรัชญา เอาไว้ว่า “อย่างไรก็ดีฮาร์ทเชื่อว่าแม้ศาสนาต่างๆ จะมีความเชื่อและรายละเอียดของคำสอนที่แตกต่างกัน แต่หากสังเกตให้ดีจะพบว่าศาสนาส่วนใหญ่จะมีจุดรวมทางความคิดบางประการคล้ายคลึงกัน เช่น ไม่มีศาสนาใดเห็นว่าการทำร้ายผู้อื่นเป็นความดี การใช้ความรุนแรงเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ปรากฏการณ์นี้อาจตีความได้ว่า ความแตกต่างระหว่างศาสนาเป็นสิ่งที่ปรากฏในระดับผิวนอก ภายใต้ผิวนอกนี้มีความคิดบางประการที่เป็นจุดร่วมทางศาสนา ซึ่งอาจารย์สมภารขอเรียกว่า “ความคิดที่บริสุทธิ์ภายในตัวมนุษย์” มนุษย์เราอาจแตกต่างกันในชาติกำเนิด สภาพภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี แต่ภายในความแตกต่างนี้สาระบางอย่างที่มนุษย์ทุกคนในทุกวัฒนธรรมหรือทุกเชื้อชาติมีอยู่ร่วมกันเรียกว่า “ความเป็นมนุษย์สากล” มนุษย์ในแต่ละวัฒนธรรมจะคิดต่างกัน แต่มนุษย์สากลจะคิดเหมือนกัน และที่ทำให้มนุษย์สากลคิดเหมือนกันก็คือ ความคิดที่บริสุทธิ์นั่นเอง

ศีลธรรมของศาสนาต่างๆ ที่มีเนื้อหาตรงกันนี้เองที่ฮาร์ทเรียกว่า จริยศาสตร์แบบวิพากษ์ (Critical Morality) เป็นจริยศาสตร์ซึ่งมีพื้นฐานมาจากการใช้เหตุผลมากกว่าการโน้มน้าวใจด้วยศรัทธา เป็นหลักจริยศาสตร์ที่แม้แต่คนที่นับถือศาสนาต่างๆ ก็สามารถยอมรับฟังคำอธิบายของคนในศาสนาอื่นได้ จริยศาสตร์แบบวิพากษ์นี้เองที่ฮาร์ทยอมรับว่าสามารถนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการออกกฎหมายได้ เพราะเนื้อหาทางศาสนาที่นำมาเสนอแก่สาธารณชนจะเป็นหลักการที่ทุกคนไม่ว่าจะนับถือศาสนาอื่นใด สามารถเข้าใจและยอมรับได้ในฐานะที่เป็นมนุษย์ที่มีเหตุผล ไม่ใช่ในฐานะที่เป็นศาสนิกชนที่นับถือศาสนานั้นๆ ดังนั้น ฮาร์ทจึงเสนอให้นักคิดสายศาสนาพยายามแยกความแตกต่างให้ออกระหว่างจริยศาสตร์แบบศรัทธา กับจริยศาสตร์แบบวิพากษ์ โดยไม่ควรเสนอให้นำจริยศาสตร์แบบศรัทธามาใช้เป็นเกณฑ์ในการออกกฎหมาย เพราะจะเป็นเกณฑ์ที่คนต่างศาสนายอมรับได้ยาก แต่ควรนำเอาจริยศาสตร์แบบวิพากษ์มาเสนอแนะแก่สาธารณชน เพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการออกกฎหมาย เพราะเป็นจริยศาสตร์ที่อ้างอิงอยู่บนการใช้เหตุผลซึ่งคนต่างศาสนาย่อมสามารถรับฟังได้ การที่ฮาร์ทเสนอเช่นนี้ไม่ได้หมายความว่าเขาต้องการให้

^๒ H.L.A. Hart, *Law Liberty, and Morality*, (California, Stanford: University Press, 1963), pp. 35-40.

^๓ สมภาร พรมทา, บทความเรื่อง “จริยศาสตร์สองระบบ”, ในหนังสือ **พุทธปรัชญา**, โครงการตำราจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

ศาสนิกชนทั้งหลายล้มเลิกความเชื่อเรื่องจริยศาสตร์แบบศรัทธาจนหมดสิ้นไป เขาเชื่อว่าศาสนิกชนของแต่ละศาสนาสามารถมีความเชื่อในเรื่องต่างๆ ของศาสนาตนได้ ชาวฮินดูสามารถมีความเชื่อในเรื่องระบบวรรณะได้ ชาวคริสต์ก็มีสิทธิที่จะเชื่อเรื่องการแต่งงานเพียงครั้งเดียวได้ ชาวพุทธก็สามารถเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดได้ เพียงแต่ว่าศาสนิกชนต่างๆ เหล่านี้ไม่ควรนำเอาจริยศาสตร์แบบศรัทธาของตนมาบังคับให้ผู้นับถือศาสนาอื่นเชื่อเหมือนกับตน หรือใช้อิทธิพลให้รัฐนำศีลธรรมแบบศรัทธาเหล่านั้นไปออกเป็นกฎหมายบังคับคนทั้งประเทศ

ในการจำแนกแยกแยะจริยศาสตร์แบบศรัทธากับจริยศาสตร์แบบวิพากษ์ของสองศาสนา ผู้วิจัยจะนำหลักบัญญัติ ๑๐ ประการ ของศาสนาคริสต์ นิกายคาทอลิก มาวิเคราะห์ร่วมกับหลักกุศลกรรมบถ ๑๐ ของศาสนาพุทธ นิกายเถรวาท เนื่องจากหลักจริยศาสตร์ศาสนาทั้งสอง ครอบคลุมทั้งระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง รวมถึงมีจำนวนข้อที่เท่าเทียมกัน เหมาะที่จะนำมาวิเคราะห์ร่วมกัน

จริยศาสตร์แบบวิพากษ์ของศาสนาคริสต์และพุทธ

๑) อย่ามีพระเจ้าอื่นนอกเหนือจากเรา	๑) อย่าเบียดเบียนร่างกาย
๒) อย่าทำรูปเคารพสำหรับตน	๒) อย่างเบียดเบียนทรัพย์ผู้อื่น
๓) อย่าออกพระนามพระเยโฮวาห์อย่างไม่สมควร	๓) อย่าลักลอบในหญิงที่หวงห้าม
๔) จงถือวันสะบาโตเป็นวันบริสุทธิ์	๔) กล่าวแต่ถ้อยคำที่สัตย์จริง
๕) จงให้เกียรติแก่บิดา มารดา	๕) กล่าวแต่ถ้อยคำอันสมานสามัคคี
๖) อย่าฆ่าคน	๖) กล่าวแต่ถ้อยคำอันโยน
๗) อย่าล่วงประเวณีผิดเมียเขา	๗) กล่าวแต่ถ้อยคำที่เป็นประโยชน์
๘) อย่าลักทรัพย์	๘) อย่าให้ลุดด้วยอำนาจแห่งโลกะ
๙) อย่าเป็นพยานเท็จใส่ร้ายเพื่อนบ้าน	๙) อย่าให้โทษะครอบงำ
๑๐) อย่าโลภ	๑๐) อย่าให้หลงไปในทางผิด

๕.๒ วิเคราะห์จริยศาสตร์แบบศรัทธาของศาสนาคริสต์และพุทธ

อย่างที่ได้นำไปแล้วว่า ในแต่ละสังคมหรือแต่ละประเทศ มีการนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน ทำให้แนวคิดทางจริยศาสตร์บางอย่างแตกต่างกัน ซึ่งการที่จะให้คนทุกศาสนาเห็นพ้องต้องกันในเรื่องจริยศาสตร์นั้น จำเป็นต้องแยกออกเป็นจริยศาสตร์แบบศรัทธา และจริยศาสตร์แบบวิพากษ์ ซึ่งในข้อนี้จะว่าด้วยการจำแนกจริยศาสตร์แบบศรัทธาของจริยศาสตร์คริสเตียนและ

พุทธจริยศาสตร์เถรวาท เพื่อศึกษาว่ามีหลักจริยศาสตร์ใดบ้างที่คนในศาสนาอื่นไม่รู้สึกล้มเหลวตามไปด้วย

หลักธรรมทั้ง ๑๐ ข้อ ของทั้งสองศาสนา ได้แก่ หลักกุศลกรรมบถ ๑๐ ของศาสนาพุทธ และหลักบัญญัติ ๑๐ ประการ ของศาสนาคริสต์ มีส่วนที่เรียกว่าจริยศาสตร์แบบศรัทธาอยู่ศาสนาละ ๕ ข้อ ซึ่งในส่วนของศาสนาคริสต์ คาทอลิก จะเป็นหลักจริยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความศรัทธาพระเจ้า ซึ่งแนวคิดดังกล่าวไม่มีในพุทธศาสนาเถรวาท เนื่องจากเป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม หลักจริยศาสตร์ของศาสนาคริสต์ คาทอลิก ที่เรียกว่าจริยศาสตร์แบบศรัทธา ได้แก่

๑) อย่ามีพระเจ้าอื่นนอกเหนือจากเรา

๒) อย่าทำรูปเคารพสำหรับตนเพื่อเป็นรูปสิ่งหนึ่งสิ่งใด

๓) อย่าออกพระนามพระเยโฮวาห์พระเจ้าอย่างไม่สมควร

๔) จงถือวันสะบาโตถือเป็นวันบริสุทธิ์

๕) จงให้เกียรติแก่บิดามารดาของเจ้า

หลักจริยศาสตร์แบบศรัทธาในศาสนาคริสต์อาจมีมากกว่า ๕ ข้อ แต่ในงานวิจัยฉบับนี้ เป็นการแยกออกมาจากบัญญัติ ๑๐ ประการ ซึ่งมีอยู่ ๕ ข้อ โดยใน ๔ ข้อแรกเกี่ยวข้องกับพระเจ้า ซึ่งแน่นอนว่าศาสนิกชนในศาสนาอื่น โดยเฉพาะศาสนาอเทวนิยมจะไม่รู้สึกล้มเหลวตาม หรือคิดว่าเป็นสิ่งสำคัญในการกระทำ ส่วนข้อสุดท้าย “จงให้เกียรติบิดามารดาของเจ้า” ข้อนี้เป็นระดับบุคคลว่าด้วยความสัมพันธ์ของบุตรและบุพการี ไม่ว่าจะอยู่ในศาสนาใดก็ล้วนแล้วแต่ปลูกฝังให้บุตรกตัญญูต่อบิดามารดา ซึ่งในศาสนาพุทธเองถือว่า บิดามารดาคือพระอรหันต์ของบุตร การทำผิดต่อบิดามารดาถือว่าจะได้วิบากกรรมมากกว่าทำบาปต่อผู้อื่น การฆ่าบิดามารดาถือเป็นกรรมที่ต้องชดใช้ก่อนกรรมชนิดอื่นๆ แต่ที่ไม่ปรากฏในหลักพุทธจริยศาสตร์เถรวาท ผู้เขียนคิดว่า หลักธรรมของพุทธศาสนาจะบอกเฉพาะ “การกระทำที่ผิด” เช่น การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ ฯลฯ ซึ่งไม่ว่าจะทำกับใครก็ถือว่าผิดทั้งนั้น แต่จะผิดมากหรือน้อยนั้นคือรายละเอียดปลีกย่อยที่ต้องนำหลักการอื่นเข้ามาอธิบาย เช่น หลักเจตนา และกรรม ได้แก่ การฆ่านั้นหากมีเจตนา มีความอาฆาตมาดร้ายก็จะก่อให้เกิดวิบากกรรมที่รุนแรงกว่าไม่มีเจตนา จึงกล่าวได้ว่า เจตนาเป็นปัจจัยที่จะบอกว่าการกระทำต่างๆ จะก่อให้เกิดกรรมดีและกรรมชั่วมากน้อยแค่ไหน

ส่วนจริยศาสตร์แบบศรัทธาของพุทธศาสนาเถรวาทนั้น เป็นหลักธรรมปลีกย่อยของหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับวัจกรรม และมโนกรรม ได้แก่

๑) งดเว้นจากการพูดส่อเสียด

๒) งดเว้นจากการพูดคำหยาบ

- ๓) งดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้า
- ๔) ไม่คิดร้ายใคร
- ๕) มีความเห็นชอบ

เช่นเดียวกันว่า หลักจริยศาสตร์แบบศรัทธาในศาสนาพุทธอาจมีมากกว่า ๕ ข้อ แต่ในที่นี้เป็นการวิเคราะห์ที่ออกมาจากหลักกุศลกรรมบถ ๑๐ โดยทั้ง ๕ ข้อนี้ แยกย่อยออกมาจาก งดเว้นจากการพูดเท็จ และไม่ยักได้ของผู้อื่น ผู้เขียนวิเคราะห์ว่า ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาเพื่อมวลชน เนื่องจากศาสนาเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอำนาจรัฐ จึงเน้นอะไรที่เป็นความผิดองครวม เช่น ห้ามพูดเท็จ เพราะการพูดเท็จจะทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน แต่การพูดส่อเสียด หรือพูดเพื่อเจ้า เป็นเพียงทำให้อีกฝ่ายรู้สึกไม่สบายใจ หรือหงุดหงิดใจ ซึ่งหากไม่พูดได้ก็ถือว่าดี แต่ไม่ส่งผลร้ายแรงเท่ากับพูดเท็จ เพราะการพูดเท็จอาจส่งผลให้เกิดความเข้าใจผิด และมีผลร้ายอื่นๆ ตามมา

จึงสรุปได้ว่า จริยศาสตร์แบบศรัทธาของคริสต์คาทอลิก คือ บัญญัติ ๑๐ ประการ ๕ ข้อแรก ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตนต่อพระเจ้า เป็นความศรัทธาเฉพาะศาสนา ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาอื่น หรือสังคมโดยรวม ส่วนจริยศาสตร์แบบศรัทธาของพุทธเถรวาท คือ ความแยกย่อยของหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฏจักรกรรม และมโนกรรม อันเป็นเรื่องส่วนบุคคล และส่งผลในระดับบุคคล เช่น การพูดเพื่อเจ้า เป็นการส่งผลในระดับบุคคล ไม่ได้ส่งผลในระดับสังคม เช่น การพูดเท็จ เป็นต้น จากการพิจารณาจริยศาสตร์แบบศรัทธาทำให้เห็นว่า หลักคำสอนของศาสนาพุทธกับคริสต์แตกต่างกัน โดยศาสนาพุทธมุ่งเน้นการปฏิบัติด้วยตนเอง และถือเจตนาเป็นสำคัญ มีการแยกย่อยความผิดและการวินิจฉัยอย่างละเอียด ซึ่งพุทธศาสนิกชนสามารถตรวจสอบตัวเองได้ ส่วนศาสนาคริสต์จะเน้นความศรัทธาที่มีต่อพระเจ้า เป็นศรัทธาแบบไม่มีเงื่อนไข เป็นต้น

๕.๓ วิเคราะห์จริยศาสตร์แบบวิพากษ์ของศาสนาคริสต์และพุทธ

สำหรับจริยศาสตร์แบบวิพากษ์ หรือหลักจริยศาสตร์ที่ศาสนิกชนแต่ละศาสนาจะไม่มีข้อกังขา ทุกคนจะเห็นพ้องต้องกันเป็นสากล ไม่ว่าจะเกิดขึ้นที่ไหน กับใคร นับถือศาสนาใด ก็ล้วนแล้วตัดสินไปในทิศทางเดียวกัน คล้ายกับแนวคิดแบบมโนธรรมสัมบูรณ์ ที่เชื่อว่า ความผิดถูกตัดสินด้วยหลักเกณฑ์เดียว

จริยศาสตร์แบบวิพากษ์ของทั้งสองศาสนาได้แก่

- ๑) การห้ามฆ่าสัตว์
- ๒) ห้ามลักทรัพย์

๓) ห้ามประพาศิตินในกาม

๔) ห้ามพูดเท็จ

๕) ไม่อยากได้ของผู้อื่น หรือไม่โลภ

จะสังเกตได้ว่า ๓ ข้อแรก เป็นเรื่องของกายกรรม เป็นการกระทำที่ส่งผลต่อสังคม เช่น การฆ่าผู้อื่น ทำให้คนรอบข้างของผู้ที่ถูกฆ่าเสียใจ และอาจตามมาแก้แค้นคืน เป็นต้น ส่วนข้อ ๔ เป็นเรื่องทางวจีกรรม นั่นก็คือ การพูดเท็จ การพูดเท็จในที่นี้ไม่ครอบคลุมการพูดเพื่อเจ้อ การพูดส่อเสียด เช่นเกี่ยวกับการพูดเท็จที่อยู่ในศีล ๕ ของพุทธเถรวาท ที่รวมความเหล่านี้เข้าไว้ด้วย ถัดไปคือข้อ ๕ ซึ่งเป็นเรื่องของมโนกรรม เป็นความคิด ที่สอนให้ไม่อยากได้ของผู้อื่น หรือไม่โลภนั่นเอง

จะสังเกตได้ว่า ดูเหมือน “หากไม่มีความโลภแล้ว การลักทรัพย์ก็จะไม่เกิด” เนื่องจากเมื่อไม่อยากได้ของผู้อื่นก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องไปลักทรัพย์ใคร แต่ความหมายทางศาสนา การลักทรัพย์จะครอบคลุมถึงการลักทรัพย์ที่ปราศจากความโลภด้วย เช่น เมื่ออยู่ในภาวะอดอยากหาของกินได้อย่างฝืดเคือง จึงจำเป็น (แบบไม่ได้มีความโลภ) ที่จะต้องขโมยอาหารของผู้อื่นเพื่อประทังชีวิตให้อยู่รอด ในกรณีแบบนี้ทางศาสนาถือว่าผิด แต่เป็นความผิดที่ไม่หนัก เนื่องจากไม่มีเจตนาที่จะขโมย แต่ทำไปเพื่อประทังชีวิต เป็นต้น ดังนั้นแล้ว เจตนาตั้งต้นจึงมีความสำคัญมากในทางศาสนา เพราะการกระทำต่างๆ จะส่งผลอย่างไรขึ้นอยู่กับเจตนาเป็นที่ยึด

จริยศาสตร์แบบวิพากษ์ของทั้งสองศาสนาสรุปออกมาแล้วคล้ายกับศีล ๕ ของพุทธเถรวาท และจริยศาสตร์ระดับต้นของคริสต์ คาทอลิก เนื่องจากจริยศาสตร์ระดับต้นเป็นระดับของปุถุชนคนธรรมดา เป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยเรื่องมนุษย์กับมนุษย์เสียเป็นส่วนใหญ่ เป็นหลักการปฏิบัติเพื่อความสุขทั้งตนเองและผู้อื่น ซึ่งผู้เขียนเชื่อว่าสอดคล้องกับจริยศาสตร์พื้นฐานของศาสนาอื่นๆ อีกด้วย

๕.๔ สังเคราะห์แนวคิดการทำสงครามที่เป็นธรรมในทฤษฎีจริยศาสตร์ศาสนา

ก่อนอื่นผู้เขียนขอหยิบยกทฤษฎีสงครามที่เป็นธรรมในบทที่ ๒ ที่มีนักปรัชญาหลายคนร่วมกันพัฒนาจนการเป็นทฤษฎีในปัจจุบันมาสรุปย่อไว้ในบทนี้อีกครั้ง เพื่อให้เห็นความแตกต่างของทฤษฎีเดิม และแนวคิดที่ถูกสังเคราะห์ใหม่บนพื้นฐานจริยศาสตร์ศาสนา สำหรับ ทฤษฎีสงครามที่เป็นธรรมเดิมนั้น ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ Jus Ad Bellum และ Jus In Bello กล่าวคือ

๑. Jus Ad Bellum (“Right to [go to] war”) คือ การคำนึงถึงความชอบธรรม ซึ่งต้องปฏิบัติก่อนที่จะมีการประกาศสงคราม ประกอบด้วยสาระสำคัญ ๕ ประการ คือ

๑.๑ สาเหตุอันชอบธรรมในการก่อเหตุ (Just Cause) การที่จะประกาศสงครามได้นั้นต้องมีเหตุผลอันชอบธรรม เป็นต้นว่า การต่อสู้ป้องกันตัวจากการรุกรานของฝ่ายตรงข้ามที่ไม่เป็นธรรม คุ่มครองประชาชนผู้บริสุทธิ์ เป็นต้น

๑.๒ อำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมาย (Lawful Authority) การตัดสินใจประกาศสงครามต้องเป็นไปโดยผู้ปกครองประเทศที่มีอำนาจเหมาะสม หรือผู้มีอำนาจสูงสุดของประเทศ

๑.๓ จุดมุ่งหมายที่ชอบธรรม (Just Intent) คือความมุ่งมั่นในการทำสงครามเพื่อที่จะนำมาซึ่งสันติภาพ ไม่ใช่เป็นการทำสงครามเพื่อล้างแค้น

๑.๔ มาตรการสุดท้าย (Last Resort) ก่อนการประกาศสงครามต้องแน่ใจว่าประเทศนั้นๆ ได้พยายามทุกวิถีทางเพื่อขจัดข้อพิพาทระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการเจรจาทางการทูตเป็นสิ่งที่ต้องนำมาใช้เป็นอันดับต้นๆ

๑.๕ ความหวังที่จะได้รับชัยชนะ (Reasonable Hope of Success) จุดมุ่งหมายของการทำสงครามคือ ต้องทำสงครามจนได้ชัยชนะโดยเร็วที่สุด และหากทราบดีว่าผลของการสู้รบนั้นคือไม่สามารถนำไปสู่ความสำเร็จหรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ ก็ต้องหาทางสกัดกั้นหรือขจัดความรุนแรง

๒. Jus In Bello คือการปฏิบัติประพฤติดนทามกลางภาวะสงคราม ประกอบด้วยสาระสำคัญ ๒ ประการ คือ

๒.๑ การแยกแยะความแตกต่าง (Discrimination) กล่าวคือ ผู้ทำหน้าที่ในการรบต้องแยกระหว่างประชาชนที่บริสุทธิ์กับทหารของฝ่ายตรงข้าม หลีกเลี่ยงความรุนแรงที่โหดร้ายป่าเถื่อนและไม่เป็นธรรม อีกทั้งเชลยศึกต้องได้รับการปฏิบัติอย่างดีและมีเกียรติ

๒.๒ ความเป็นสัดส่วน (Proportionality) หมายถึงความพอเหมาะพอดีในการใช้กำลังในสงคราม

ในทฤษฎีสงครามที่เป็นธรรมเดิมจะเห็นได้ว่า มีการเล็งผลในชัยชนะ ซึ่งอาจมีคำถามต่อว่า หากเกิดความหมิ่นเหม่ในชัยชนะ เนื่องจากประเทศที่ทำสงครามด้วยก็มีกำลังทหารและอาวุธที่แทบจะเท่าเทียมกัน ประเทศผู้ทำสงครามที่เป็นธรรมจะใช้อาวุธที่ร้ายแรงกว่าหรือไม่ เพื่อให้ได้ชัยชนะดังกล่าว ซึ่งท้ายที่สุดแล้ว เราจะเห็นได้ว่า แม้ทฤษฎีสงครามที่เป็นธรรมจะมีมาแล้วตั้งแต่สมัยยุคกลาง แต่แทบจะไม่มีสงครามใดเลยที่มีความชอบธรรมอย่างแท้จริง

เมื่อพิจารณาทฤษฎีการทำสงครามที่เป็นธรรมเดิม เป็นรายชื่อด้วยหลักจริยศาสตร์

แบบวิพากษ์ ได้แก่ ๑) การห้ามฆ่าสัตว์ ๒) ห้ามลักทรัพย์ ๓) ห้ามประพฤติดินในกาม ๔) ห้ามพูด

เท็จ ๕) ไม่อยากได้ของผู้อื่น หรือไม่โลก พบว่า มีบางข้อที่ไม่สอดคล้องกับหลักการดังกล่าว จำเป็นต้องบูรณาการต่อไป โดยมี ๔ ใน ๗ ข้อ ที่ต้องบูรณาการ ได้แก่

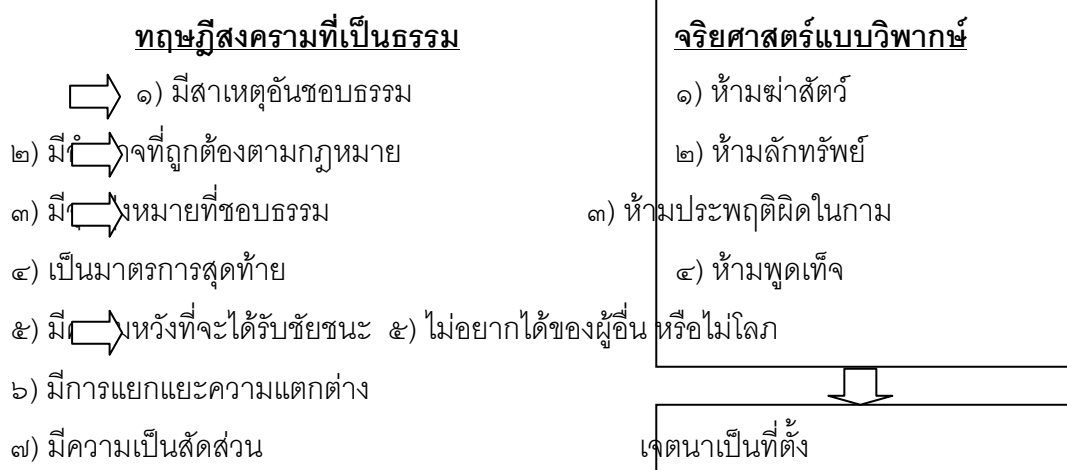
๑. มีสาเหตุอันชอบธรรม การทำสงครามที่เป็นธรรมสามารถชิงกระทำก่อนได้ เมื่อรู้ว่าประเทศของตนเองกำลังจะถูกรุกราน ซึ่งบนพื้นฐานของจริยศาสตร์ศาสนาถือว่าไม่เหมาะสม เนื่องจากการกระทำความผิดกล่าวจำเป็นต้องมีการเข้ามาเกี่ยวข้อง และตั้งอยู่บนเจตนาที่ต้องการรุกรานผู้อื่น แม้จะให้เหตุผลว่าป้องกันประเทศตนเองก็ตาม

๒. มีอำนาจหน้าที่ถูกต้องตามกฎหมาย มีปัญหาในด้านศีลธรรมของทหารที่เกิดความขัดแย้งระหว่างคำสั่งของผู้บังคับบัญชา และหลักศีลธรรม เช่น ได้รับคำสั่งให้ฆ่าประชาชน ผู้บริสุทธิ์ มีคำสั่งให้ยึดทรัพย์ อย่างไรก็ตาม ในด้านการทหารจำเป็นต้องยึดถือคำบัญชามาก่อน ซึ่งบนพื้นฐานจริยศาสตร์ศาสนาถือว่าไม่เหมาะสม เพราะอาจผิดในเรื่อง การฆ่า การลักทรัพย์ ความโลภ เป็นต้น ความถูกต้องซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสมบูรณ์ย่อมต้องมาก่อนคำสั่งตามอำเภอใจ

๓. มีจุดมุ่งหมายที่ชอบธรรม การมีจุดมุ่งหมายที่ชอบธรรมในความหมายเดิมของ Just War Theory หมายถึง การมีเหตุผลที่จะก่อสงคราม ซึ่งบางจุดมุ่งหมายอาจประกอบด้วยเจตนาที่ไม่บริสุทธิ์ ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับหลักจริยศาสตร์ศาสนา จึงจำเป็นต้องนำหลักเจตนาเข้าไปประกอบ จึงกล่าวได้ว่า ในการทำสงครามที่เป็นธรรมในแต่ละครั้งจำเป็นต้องมีเจตนาที่จะป้องกันอย่างแท้จริง ไม่ใช่อ้างเหตุผลเพื่อทำสงครามที่จะก่อประโยชน์ให้กับตนเอง

๔. มีความหวังที่จะได้รับชัยชนะ แนวคิดหนึ่งของการทำสงครามที่เป็นธรรมคือ ต้องมั่นใจว่าจะได้รับชัยชนะ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักประโยชน์นิยม ซึ่งเมื่อได้รับชัยชนะแล้ว ก็ไม่มีการกล่าวต่อถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นหลังจากนั้น จึงทำให้หลายประเทศที่เป็นผู้ชนะจะทำการยึดครองอีกประเทศหนึ่ง

ทฤษฎีสงครามที่เป็นธรรมที่ไม่สอดคล้องและต้องบูรณาการใหม่

จากแนวคิดเดิมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักมนุษยธรรม เน้นการทำเพื่อส่วนรวม และประโยชน์สูงสุด เมื่อนำหลักจริยศาสตร์แบบวิพากษ์เข้าไปอธิบาย ทำให้พบว่า มีอยู่ ๔ ข้อ ที่อาจถูกนำไปเป็นข้ออ้างในการก่อสงครามได้โดยบิดเบือนความถูกต้อง เช่น “การมีสาเหตุอันชอบธรรม” หากผู้ปกครองอ้างสาเหตุว่า ประเทศของตนกำลังถูกเพ่งเล็งจากประเทศเพื่อนบ้าน และมีข่าวลือว่าประเทศเพื่อนบ้านจะทำสงครามรุกราน ก็เลยชิงทำสงครามก่อน แต่ในความเป็นจริงแล้ว เป็นเพียงข้ออ้างในการทำสงครามที่เป็นธรรม หรือ “การมีอำนาจหน้าที่ถูกต้องตามกฎหมาย” โดยในความเป็นจริงแล้ว กฎหมายเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาใช้ปกครองคนในสังคม หากผู้บังคับบัญชาที่มีเจตนาไม่บริสุทธิ์ก็สามารถอ้างกฎหมายในการกระทำผิดศีลธรรมได้ ดังนั้น ทฤษฎีเดิม ได้แก่ (๑) มีสาเหตุอันชอบธรรม (๒) มีอำนาจหน้าที่ถูกต้องตามกฎหมาย (๓) มีจุดมุ่งหมายที่ชอบธรรม และ (๔) มีความหวังที่จะได้รับชัยชนะ จึงต้องมีการบูรณาการ โดยมีหลักจริยศาสตร์แบบวิพากษ์เป็นพื้นฐาน และกำกับโดยเจตนา เนื่องจากในทางศาสนาจะถือว่าทุกการกระทำจะถือว่าผิดมาก หรือผิดน้อย นอกจากความบริสุทธิ์ของผู้ฆ่าและผู้ถูกฆ่าแล้ว เจตนาก็เป็นเรื่องสำคัญ

สำหรับแนวคิดสงครามที่เป็นธรรมบนพื้นฐานจริยศาสตร์ศาสนาที่ได้มาจากการวิเคราะห์จริยศาสตร์แบบวิพากษ์ของศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก กับศาสนาพุทธ นิกายเถรวาท มีด้วยกัน ๗ ประการ มีรายละเอียดดังนี้

๑. ป้องกันและตั้งรับ (บูรณาการมาจาก “มีสาเหตุอันชอบธรรม” ในทฤษฎีเดิม)

แนวคิดการทำสงครามที่เป็นธรรมในฟากปรัชญาถือว่าหากรู้ว่าประเทศของตนกำลังจะถูกรุกรานก็สามารถชิงลงมือทำสงครามก่อนได้ ซึ่งก็ยังถืออยู่ในขอบข่ายของการป้องกันตนเอง แต่หากพิจารณาในเชิงศาสนา การกล่าวอ้าง หรือข่าวที่ได้รับ มีทั้งจริงและไม่จริง หรือแม้จะเป็นจริง แต่อีกฝ่ายยังไม่ได้รุกรานหรือก่อให้เกิดความเสียหาย ก็ไม่สามารถชิงลงมือทำสงครามก่อนได้ จะกระทำได้เมื่อมีการคุกคามอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

๒. ยึดมั่นในศีลธรรม (บูรณาการมาจาก “มีอำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมาย” ในทฤษฎีเดิม) เป็นที่รู้กันว่า ผู้ได้บังคับบัญชาต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด ซึ่งถือเป็นเรื่องที่ดี เพราะการกระทำสิ่งใดๆ พร้อมกันหลายๆ คน หากไม่มีความเชื่อฟังก็จะเกิดความอลหม่าน แต่อย่างไรก็ดีในจริยศาสตร์ของทหารก็พบเห็นอยู่บ่อยครั้งว่า ทหารไม่รู้ว่าตนเองจะปฏิบัติตนอย่างไรหากคำสั่งที่ได้รับขัดกับศีลธรรม เช่น ถูกสั่งให้ยิงประชาชนของฝ่ายตรงข้าม สำหรับแนวคิดการทำสงครามที่เป็นธรรมบนพื้นฐานจริยศาสตร์ศาสนานั้นถือว่า สิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคือ หลักจริยศาสตร์ หรือศีลธรรม ดังนั้น หากทุกคนทราบในกฎกติกาการทำสงครามที่เป็นธรรม

แล้วมีใครคนใดคนหนึ่งกระทำตามอำเภอใจ ด้วยความเจ็บแค้นส่วนตัวจึงมีคำสั่งให้ทหารกระทำในสิ่งที่สวนทางกับหลักจริยศาสตร์ ก็ให้ถือคำสั่งนั้นเป็นโมฆะ

๓. เจตนาป้องกันอย่างบริสุทธิ์ใจ (บูรณาการมาจาก “มีจุดมุ่งหมายที่ชอบธรรม” ในทฤษฎีเดิม) เมื่อกล่าวถึงจริยศาสตร์ศาสนา ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญมากในทุกศาสนาคือเจตนา เพราะเจตนาเป็นตัวตั้งต้นในการกระทำทุกสิ่งทุกอย่าง แม้การกระทำจะเหมือนกัน แต่หากเจตนาต่างกัน ผลที่ได้รับในเชิงศาสนาก็ต่างกัน ในกรณีนี้ เจตนาป้องกันอย่างบริสุทธิ์ใจ หมายถึง การทำสงครามที่หวังเพียงการป้องกัน หรือขับไล่ศัตรู ไม่ใช่มีเจตนาที่จะยึดครองอำนาจอีกฝ่าย หากสามารถขับไล่ศัตรูได้ถือว่ายุติการทำสงคราม

๔. ข่มตามหน้าที่ ห้ามฆ่าเพราะเจตนาส่วนตัว (สอดคล้องกับ “เป็นมาตรการสุดท้าย” ในทฤษฎีเดิม) ในการทำสงครามสิ่งหนึ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือ ต้องมีการปะทะกัน ซึ่งนั่นก็นำมาซึ่งการบาดเจ็บล้มตาย ในกรณีที่มีการฆ่า ต้องเป็นการฆ่าตามหน้าที่เท่านั้น นั่นคือ รู้ตัวว่าตนเองเป็นทหารออกมาป้องกันประเทศชาติ มาตรการที่ใช้ก็ต้องใช้ตั้งแต่เบาไปหาหนัก หากจำเป็นต้องฆ่า ก็ทำเพราะไม่มีทางเลือกอื่น เป็นมาตรการสุดท้าย รวมถึงเป็นการฆ่าเพื่อมวลชน เพื่อนำสันติสุขกลับคืนมายังรัฐ ห้ามฆ่าเพราะความโกรธเกลียดส่วนตัว

๕. ขับไล่แต่ไม่ครอบครอง (บูรณาการมาจาก “มีความหวังที่จะได้รับชัยชนะ” ในทฤษฎีเดิม) ในการทำสงครามที่เป็นธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานจริยศาสตร์ศาสนากระทำได้เพียงการป้องกัน และการขับไล่ศัตรูเท่านั้น หากได้รับชัยชนะ หรือศัตรูถอยร่นกลับไป ประเทศที่ทำสงครามป้องกันไม่สามารถยึดครองสมบัติ อำนาจอธิปไตย หรือนำทหารของอีกประเทศกลับมาเป็นเชลยศึกได้ เพราะถือเป็นการทำผิดศีลข้อที่ห้าด้วยการลักทรัพย์

๖. การทำสงครามเป็นหน้าที่ของทหาร ไม่ใช่ของประชาชน (สอดคล้องกับ “มีการแยกความแตกต่าง” ในทฤษฎีเดิม) การไม่ให้ประชาชนทั่วไปทำสงคราม เนื่องจากการขาดทักษะการป้องกันตัวทำให้อาจพลาดพลั้งเสียชีวิตได้ง่าย รวมถึงประชาชนทั่วไปมักจะทำตามความรู้สึก โดยเฉพาะเมื่อเสียคนรักไปในสงคราม เจตนาในการฆ่าก็เป็นการแก้แค้น มากกว่าการขับไล่เพื่อส่วนรวม

๗. มีการประกาศมาตรการของการทำสงคราม (สอดคล้องกับ “มีความเป็นสัดส่วน” ในทฤษฎีเดิม) ในการทำสงครามแม้จะเป็นสงครามป้องกันก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องประกาศมาตรการให้เป็นที่รับรู้ทั้งฝ่ายตนและฝ่ายศัตรู เพื่อไม่ให้เกิดความบานปลายและใช้กำลังเกินกว่าเหตุ ซึ่งในข้อนี้ก็เกี่ยวข้องกับหลักเจตนา นั่นคือ การทำสงครามป้องกันไม่ได้มีเจตนาที่จะรบราฆ่าฟันให้พินาศย่อยยับ ความรุนแรงที่ใช้จึงต้องมีการกำหนดระดับความหนักเบา และควรเริ่มจากเบาไปหาหนัก

เปรียบเทียบทฤษฎีสงครามที่เป็นธรรมเดิม และแนวคิดใหม่

แนวคิดสงครามที่เป็นธรรม (ใหม่) ทฤษฎีสงครามที่เป็นธรรม (เดิม)

๑. ป้องกันและตั้งรับ ๑. มีสาเหตุอันชอบธรรม
๒. ยึดมั่นในศีลธรรม ๒. มีอำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมาย
๓. เจตนาป้องกันอย่างบริสุทธิ์ใจ ๓. มีจุดมุ่งหมายที่ชอบธรรม
๔. ชำตาตามหน้าที่ ห้ามฆ่าเพราะเจตนาส่วนตัว ๔. เป็นมาตรการสุดท้าย
๕. ขับไล่แต่ไม่ครอบครอง ๕. มีความหวังที่จะได้รับชัยชนะ
๖. การทำสงครามเป็นหน้าที่ของทหาร ไม่ใช่ประชาชน ๖. มีการแยกความแตกต่าง
๗. มีการประกาศมาตรการของการทำสงคราม ๗. มีความเป็นสัดส่วน

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าจริยศาสตร์ศาสนาเน้นเจตนาเป็นที่ตั้งสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นเหตุผล การทำสงคราม หรือขณะทำสงคราม เพราะแม้การกระทำจะเหมือนกัน แต่หากเจตนาต่างกัน เช่น ทหาร ก. ทำสงครามตามหน้าที่ เมื่อมีการฆ่าก็กระทำเพราะเป็นมาตรการสุดท้ายในการป้องกันประเทศชาติ ส่วนทหาร ข. ทำสงครามสุดกำลัง และฆ่าทหารฝ่ายตรงข้ามด้วยความรู้สึกโกรธแค้น ที่มารุกรานประเทศของตน แม้จำนวนที่ฆ่าจะเท่ากัน แต่ผลลัพธ์จากนั้นซึ่งก็คือบาป จะต่างกัน เป็นการตัดสินกันเป็นรายบุคคล นอกจากนี้แนวคิดการทำสงครามที่เป็นธรรมแบบนี้ยังให้ความสำคัญกับหลักคุณธรรม จริยศาสตร์ มากกว่าอำนาจของผู้บังคับบัญชา เนื่องจากทุกศาสตร์เชื่อว่า ความถูกต้องความดีเป็นเรื่องสัมบูรณ์ ดังนั้น หากผิดไปจากหลักการที่วางไว้ถือว่าผิด ไม่สามารถอ้างอิงเหตุผลใดๆ ให้เกิดความชอบธรรมขึ้นมาได้ ส่วนในเรื่องของผลลัพธ์ก็หวังผลเพียงการขับไล่ ไม่ได้จู่โจมเพื่อชัยชนะ รวมถึงการไม่เอาสิ่งใดสิ่งหนึ่งของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง เช่น ไม่ลิดรอนอำนาจอธิปไตย ไม่จับทหารของอีกฝ่ายมาเป็นเชลยศึกหรือเป็นทาส ไม่เอาสมบัติใดๆ ของอีกฝ่ายมาเป็นของตนเองโดยการบังคับ ขู่เข็ญ หรือลักขโมย เป็นต้น

แนวคิดการทำสงครามที่เป็นธรรมในทฤษฎีจริยศาสตร์ศาสนาจึงมีความคล้ายคลึงกับแนวคิดประโยชน์นิยมผสมผสานกับจริยศาสตร์ของค่าน้ำ การคิดนี้เชื่อว่าผิด-ชอบ ชั่ว-ดี ตัดสินด้วยเกณฑ์เดียว ไม่สามารถถูกบิดเบือนด้วยเหตุผลใดๆ ได้ และเจตนาตั้งต้นก็เป็นสิ่งสำคัญเพราะเป็นปัจจัยแรกในการขับเคลื่อนสิ่งต่างๆ ให้เหมาะให้ควร หากเจตนาตั้งต้นเป็นอกุศลแล้ว สิ่งที่จะทำลงไปก็ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ไม่ดี ขัดต่อศีลธรรม รวมถึงต้องคำนึงว่าทุกคนมีหน้าที่เป็นของตัวเอง กระทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด เป็นต้น

